

МЕДІАБЕЗПЕКА

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2020: 48; 207–213 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2020.48.10561>

УДК 316.774-049.65:323](477):32.019.51(470+571)

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ЗАХИСНИЙ БАР'ЄР ВІД ВОРОЖОЇ ПРОПАГАНДИ

Ярослав Сиваківський*

Лілія Імбіровська-Сиваківська**

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна

e-mail: syvakiykyaroslav@gmail.com,

l.syvakiska@gmail.com

*<https://orcid.org/0000-0002-1008-6229>

**<https://orcid.org/0000-0002-7085-8833>

Інформаційна політика – один з найважливіших інструментів будь-якої держави. Якщо в минулому держави намагалися захопити фізичний простір один одного, то сьогодні те саме відбувається з інформаційним і віртуальним просторами¹.

Також в статті розглянуто подальші дії для контролю вектора інформаційних потоків, запобігання інформаційним атакам та обмеження можливостей ворога контролювати український інформаційний простір.

Ключові слова: інформаційна політика; інформаційні атаки; гібридна війна; інформаційне поле; збройна агресія.

Постановка проблеми. Українська держава після здобуття незалежності приділяла мало уваги інформаційній політиці. Зокрема, Міністерство інформаційної політики України було створено лише 14 січня 2015 року, тобто майже через рік після анексії Криму. У 1992 році Верховна Рада прийняла Закон «Про інформацію», в якому особливо цікавими є пункти 1 та 2 статті 30:

1. Нікого не можна притягнути до відповідальності за висловлювання оціночних суджень.

2. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер

---

¹ Почепцов Г.Г. (2012), «Інформаційна політика: базові принципи», Media Sapiens, available at <https://cutt.ly/5rwWjXU> (accessed 14.12.2019)

використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження неможливо спростувати чи довести їхню правдивість².

Ці два пункти в Законі «Про інформацію» фактично дали змогу російським агентам вести підривну діяльність в інформаційному полі. Хоча у статті 28 йдеться про заборону закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України і пропагування війни, але анексія Криму та початок збройного конфлікту на сході України показали схему дій російських спецслужб, яка начебто є цілком «законною». За допомогою «оціночних суджень», використаних для нейролінгвістичного програмування та розгону «потрібних» меседжів в окремих регіонах України, російським спецслужбам вдалося домогтися в потрібний момент отримати підтримку великої частки населення Криму, що дало змогу анексувати півострів фактично без втрат. За таким самим принципом готували й тих, хто вступив у «добровольчі батальйони» так званих «ДНР» і «ЛНР». Активне впровадження державницької інформаційної політики могло б попередити такі можливості ворога й дало б змогу контролювати ідеологічний напрям інформаційних потоків.

Аналіз досліджень. Важливість інформаційної безпеки, загрози інформаційних атак та особливості моделей комунікації розглядали у своїх працях такі вчені, як С. Кость, О. Романчук, Г. Почепцов, М. Житарюк, О. Курбан, О. Лазоренко, В. Ткач та інші.

Мета роботи: проаналізувати державну інформаційну політику України від часу здобуття незалежності, оцінити вплив ворога на українське інформаційне поле, окреслити подальші кроки для впровадження державної політики та позбавлення ворога впливу на визначення ідеологічного вектора інформаційних потоків.

Завдання:

- огляд законодавчої бази інформаційної політики;
- аналіз впровадження інформаційної політики в Україні;
- проєкція проваленої інформаційної політики на державну безпеку;
- напрацювання перших ефективних кроків впровадження інформаційної політики.

Методологічна основа дослідження. У дослідженні були використані методи аналізу, узагальнення, пояснення та абстрагування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна інформаційна політика є однією з ключових засад національної безпеки. Закон «Про основи національної безпеки України» гарантує «...забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки...»³. Але якщо на папері терміни «свобода слова» та «інформаційна безпека» поєднуються, то на практиці впровадити цю законодавчу норму в Україні не вдалося.

У 2002 році Державний комітет інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України прийняв «Концепцію Національної інформаційної політики України», яка мала на меті визначення основних засад Національної інформаційної політики щодо побудови в Україні розвинутого інформаційного суспільства, забезпечення належних правових, економічних, внутрішньо- та зовнішньополітичних,

² Polakiwsky, Y. (2019), «What holds Ukraine back», Atlantic Council, available at <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/what-holds-ukraine-back/> (accessed 16.12.2019)

³ Житарюк, М. Г. (2018), Теорії та моделі масової комунікації, Львів, ЛНУ імені Івана Франка, с. 45.

організаційних та інших умов для його функціонування⁴. У Концепції є три положення, на яких потрібно особливо наголосити:

- збереження вітчизняного (національного) інформаційного продукту, національно-культурних та духовних цінностей України, її інформаційна та національно-культурна ідентифікація у світовому інформаційному просторі;
- всебічна державна підтримка засобів масової інформації та забезпечення соціально-правового захисту журналістів, інших професійних творчих працівників, які займаються інформаційною діяльністю.
- підтримка вітчизняного виробника інформаційного продукту.

Як відомо, ці положення почали виконуватися вже після початку збройної агресії Росії на території України. Лише зараз Держкіно почало отримувати гроші на повнометражні фільми, які отримують схвальні відгуки по всьому світу, а музичний простір завдяки забороні в'їзду російських артистів та квотам на державну мову став не лише українським, а й якісно вийшов на новий рівень. Початок історії суспільного мовника «UA» не такий гучний, як хотілося б, адже олігархічні телеканали мають набагато більше можливостей, проте можемо констатувати, що правильний процес запущено. Втім, усі позитивні зміни розпочалися після початку російсько-української війни, що дає змогу агресору залишатися активним гравцем в українському інформаційному полі.

На думку Дмитра Кулеби, особливість віртуального простору полягає у тому, що він надає можливості впливу у фізичному і в когнітивному просторах. Відповідно, перемагає той, хто переважає у війні за реальність – когнітивній війні, спрямованій на формування цінностей, переконань та емоцій людей та здійснення впливу на них⁵.

Отже, головним завданням державної інформаційної політики можемо назвати не лише захист суспільства від інформаційних атак агресора, а й визначення й дотримання державних ціннісних орієнтирів, які б мінімізували ефективність таких атак, а за ідеального сценарію – стимулювали б громадян їм протидіяти.

Разом з тим мусимо констатувати, що для ефективної протидії Росії в українському інформаційному просторі державну інформаційну політику варто переглянути, а дії держави, відтак, мають бути виважені. В інформаційному просторі діє формула: довгострокова ефективність інформаційної зброї багато в чому пропорційно обернена до її агресивності⁶. Вона пояснює, чому Росія зараз дозволяє собі агресивні випадки: роки панування в українському інформаційному просторі та тривалий «м'який вплив» забезпечили агресору велику кількість прихильників та уможливили дослідження специфіки споживання інформації українською аудиторією, що дає змогу завдавати потужні інформаційні удари. Не потрібно аналізувати шоу, яке показує російське телебачення – воно розраховане на російську аудиторію. Натомість варто аналізувати меседжі, які приходять «зсередини».

Для ефективності протидії інформаційним загрозам потрібно почати з основ, а саме – визначити, яка модель журналістики буде найефективнішою. Станом на

⁴ Закон України «Про інформацію», від 02.10.1992 № 2657-ХІІ.

⁵ Закон України «Про основи національної безпеки України», 19 червня 2003 року N 964-IV, новий Закон – 2469-VIII.

⁶ Концепція Національної інформаційної політики України, 10 липня 2002.

сьогодні, коли агресор зайняв багато позицій в інформаційному полі, стала б доречною концепція журналістики соціальної відповідальності, згідно з якою свобода слова – це не природне право, а моральне право з відтінком обов'язку⁷. В теорії ця модель також передбачає перехід засобів масової комунікації від власників до журналістів-професіоналів, що було б дуже доречно в Україні. Сьогодні українські ЗМІ працюють на захист інтересів своїх власників олігархів, які в принципі не можуть збігатися з інтересами соціуму. Натомість аудиторія звикла споживати безкоштовну інформацію, замикаючи в такий спосіб коло.

На думку Романа Кульчицького, сучасне телебачення не має нічого спільного ані з незалежною журналістикою, ані з бізнесом⁸. У політичних і новинних програмах він не знайшов свободи слова та вільного обміну думок. Олігархічні ЗМІ змушують українців жити в сконструйованій реальності, де «суть подій тоне у демагогії, нав'язаних власником рамках, місиві з чорнухи й кримінальної хроніки». Для олігархів ЗМІ стали засобом послаблення влади Президента для отримання вигідних передумов під час переговорів. Своєю чергою, лише невеликий відсоток журналістів залишився відданим професійним ідеалам та відмовився працювати у такій системі. Відтак, у цій ситуації важко говорити не лише про впровадження державної інформаційної політики, а й про елементарне дотримання журналістами професійних та етичних норм.

Вдалим вирішенням цієї ситуації можуть стати суспільні мовники – засоби масової інформації, які фінансуються через абонентську плату усіх громадян, а діяльність таких ЗМІ не санкціонують державні відомства, що є гарантією редакційної незалежності⁹. Найяскравішим прикладом суспільного мовника є ВВС, чия діяльність стала таким собі еталоном журналістики. В Україні з'явився суспільний мовник, але наразі гостро стоїть питання щодо його фінансування. Розмір бюджету мовника визначає Верховна Рада, а це робить такий засіб масової інформації залежним від політиків. Натомість стягувати з громадян декілька гривень мінімального внеску на розвиток мовника також поки не планують. І якщо до діяльності «UA» запитань не виникає, то його існування без міжнародних грантів може опинитися під сумнівом. Україна може втратити єдиного незалежного мовника ще до того, як суспільство відчує позитивні наслідки його діяльності. Оскільки немає жодної реакції ні суспільства, ні влади, можемо знову констатувати відсутність впровадження державної інформаційної політики.

Сьогодні інформаційне поле України більше сприятливе для інформаційних атак ворога, аніж для розвитку українського громадянського суспільства, яке готове зростати та долати виклики, які перед ним постають. Популізм став трендом в усьому світі, але жодній державі, окрім України, він не загрожує втратою державного суверенітету. Завдяки впливу на ЗМІ олігархи зуміли «підкорити Україну формою

⁷ Кулеба, Д. І. (2019), *Війна за реальність*, Книголав, Київ, с. 22.

⁸ Кульчицький Р. (2019), «Олігархічні телеканали ніколи не повідомлятимуть чесних новин. Їх потрібно закрити і створити нові», *Тексти*, available at <https://cutt.ly/wrwWk87> (accessed 15.12.2019)

⁹ Кухаренко, Р. (2016), «Інформаційні війни в українському контексті», *Глобал Аналітик*, available at <https://cutt.ly/wrwWjTe> (accessed 14.12.2019)

морального, політичного та економічного кріпацтва»¹⁰. Відповідно, держава може розраховувати на допомогу ЗМІ лише за умови, що олігархи будуть прямо у цьому зацікавлені. Отож, українське суспільство через відсутність державної інформаційної політики мусить протистояти не лише зовнішньому агресору, а й внутрішнім ворогам. Чи зможемо вистояти і цього разу?

Для того, щоб виправити ситуацію в інформаційному полі, потрібно прийняти низку непопулярних рішень. Наприклад, фінансування ЗМІ має бути відкритим. Окрім того, варто зробити ліцензування засобів масової інформації більш жорстким, а Національна рада з телерадіомовлення має отримати більше повноважень, які б дали змогу притягати ЗМІ та їхніх власників до відповідальності за розповсюдження маніпулятивної або недостовірної інформації. Діяльність журналістів теж потрібно регулювати згідно з законом, який би не перешкоджав свободі слова і передбачав відповідальність журналіста за свідоме порушення професійних та етичних стандартів. Додатково у кожній редакції має бути напрацьований етичний кодекс, який би регулював поведінку та дії журналістів.

Звісно, влада в Україні не надто радо вітатиме такі зміни. Але російська агресія та війна на сході України ставлять перед вибором: втрата популярності чи втрата суверенітету.

Висновки. Сьогодні державному суверенітету може загрозувати не лише збройна агресія. Активні інформаційні кампанії уможливають проведення «лагідного» захоплення інформаційного простору, що може стати першим кроком політичної експансії та військових атак.

Після здобуття незалежності України було прийнято Концепцію Національної інформаційної політики, але впровадити її в життя так і не вдалося. Як наслідок, контроль над українським інформаційним полем захопили олігархи, деякі з яких тісно співпрацюють з Росією та мріють, що Україна стане її федеральною частиною. Відсутність спротиву дала змогу агентам агресора диктувати свої наративи, збільшувати свою аудиторію та послаблювати вплив проукраїнських сил.

Зараз, коли Росія вже анексувала Крим та розпочала війну на сході України, пізно провадити активну боротьбу з наслідками. Варто перейти до виконання положень, які були окреслені майже одразу після здобуття незалежності.

Інформація – це такий самий ресурс, як світло та вода, тому суспільство мусить навчитися за нього платити. За інших умов напрямок інформаційного вектора визначатимуть олігархи та іноземні агенти. Боротьбу за увагу аудиторії треба замінити потребою якісної інформації та інтелектуального зростання.

Державна інформаційна політика має стати «лагідним регулятором», який не перешкоджатиме свободі слова та вільній роботі журналістів, але жорстко реагуватиме на наближення до «червоних ліній» державних інтересів. Інформаційне поле має стати майданчиком для дискусій, але без регулятора воно стало платформою для діяльності маніпуляторів та ворожої агентури. Свобода слова – надто могутня зброя, тому потребує передовсім відповідальності.

¹⁰ Почепцов, Г. Г. (2012), «Інформаційна політика: базові принципи», Media Sapiens, available at <https://cutt.ly/5rwWjXU> (accessed 14.12.2019)

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. «Суспільне мовлення: чому це важливо?» (2019), *Артефакт*, available at <https://artefact.live/?p=915> (accessed 15.12.2019)
2. Polakiwsky, Y. (2019), «What holds Ukraine back», *Atlantic Council*, available at <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/what-holds-ukraine-back/> (accessed 16.12.2019)
3. Житарюк, М. Г. (2018), *Теорії та моделі масової комунікації*, Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 244 с.
4. Закон України «Про інформацію», від 02.10.1992 № 2657-XII.
5. Закон України «Про основи національної безпеки України», 19 червня 2003 року N 964-IV, новий Закон – 2469-VIII.
6. Концепція Національної інформаційної політики України, 10 липня 2002.
7. Кулеба, Д. І. (2019), *Війна за реальність*, Книголав, Київ, с. 22.
8. Кульчицький Р. (2019), «Олігархічні телеканали ніколи не повідомлятимуть чесних новин. Їх потрібно закрити і створити нові», *Тексти*, available at <https://cutt.ly/wrwWk87> (accessed 15.12.2019)
9. Кухаренко, Р. (2016), «Інформаційні війни в українському контексті», *Глобал Аналітик*, available at <https://cutt.ly/wrwWjTc> (accessed 14.12.2019)
10. Почепцов, Г. Г. (2012), «Інформаційна політика: базові принципи», *Media Sapiens*, available at <https://cutt.ly/5rwWjXU> (accessed 14.12.2019)

REFERENCES

1. «Public service broadcaster: why is it important?» (2019), *Artifact*, available at <https://artefact.live/?p=915> (accessed 15.12.2019)
2. Polakiwsky Y. (2019), «What holds Ukraine back», *Atlantic Council*, available at <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/what-holds-ukraine-back/> (accessed 16.12.2019)
3. Zhytariuk, M.H. (2018), *Theories and Models of Mass Communication*, Lviv, Ivan Franko National University of Lviv, 244 p.
4. Law of Ukraine «About Information», from 02.10.1992 № 2657-XII.
5. Law of Ukraine «About basics of Ukraine's national security», from 19.06.2003 N 964-IV, New Law – 2469-VIII.
6. «Concept of National Information Policy of Ukraine», 10.07.2002.
7. Kuleba, D.I. (2019), «The war for reality», *Knugolav*, Kyiv, p. 22.
8. Kulchytskyi, R. (2019), «Oligarchic TV channels will never report honest news. They need to be closed and new ones created», *Texty*, available at <https://cutt.ly/wrwWk87> (accessed 15.12.2019)
9. Kukharenko, R. (2016), «Information wars in the Ukrainian context», *Global Analyst*, available at <https://cutt.ly/wrwWjTc> (accessed 14.12.2019)
10. Pocheptsov, G.G., «Information policy: basic principles», *Media Sapiens*, available at <https://cutt.ly/5rwWjXU> (accessed 14.12.2019)

STATE INFORMATION POLICY AS A BARRIER AGAINST HOSTILE PROPAGANDA

Yaroslav Syvakivskiy*

Lilia Imbirovska-Syvakivska**

Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: syvakivskiyaroslav@gmail.com,

lsyvakiska@gmail.com

*<https://orcid.org/0000-0002-1008-6229>

**<https://orcid.org/0000-0002-7085-8833>

Information policy is one of the most important tools of any state. It is not just a list of rules of the game in the information field, but a strategic area of national interests, neglect of which can have catastrophic consequences. In the past, states have tried to seize each other's physical space, but today, the same is true about information and virtual spaces. State information policy is a system of signposting that allows you to identify the flow of information flows, prevent and minimize the impact of foreign agents and rail messages.

The **subject** of the article is information policy since independence and measures to protect the Ukrainian information field after the annexation of Crimea and the start of hostilities in Donetsk and Luhansk regions. In addition, the article **main objective** are the tasks to be addressed by the Ukrainian authorities and the journalistic community in order for the Russian Federation not to be able to implement its rules of play into Ukrainian law, which will effectively allow the aggressor to return Ukraine to its sphere of influence without great loss.

State information policy is a preventative measure that should protect the Ukrainian information field from Russian influence. Having carried out research, we have defined, that before it there is a more global task – to dislodge an aggressor from this bridgehead, where he managed not only to “dig in”, but also to gain a large number of supporters. As a **result** of the research, we are convinced that in order to effectively counteract the hostile forces of Ukrainian journalism, we need to start with the basics: to define a model of activity, to clearly define the purpose and tasks, to start acting for the benefit of society, and not to satisfy the needs of its owners. In addition, new state information policies should be implemented softly and gradually in order for the new unspoken rules to be implemented effectively and without interruption. As of today, the Ukrainian information field is dominated by narratives laid by Russian propaganda, which poses a major threat to Ukraine's national security.

The **significance** of the study is that it shows the consequences of the lack of information policy implementation in Ukraine and outlines the first steps to prevent the worst-case scenario – the loss of state sovereignty.

Key words: information policy; information attacks; hybrid war; information field; armed aggression.